

УДК 321:004(477)

Комарова Тетяна Геннадіївна

доцент, к. політ.н.,
Харківський національний
університет імені В.Н. Каразіна,
майдан Свободи, 4, Харків, 61022,
t.komarova@karazin.ua;
<http://orcid.org/0000-0002-7243-249X>

ВЛАДА ТА ПОЛІТИЧНА СТАБІЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ЗМІН ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕПОХИ

Сьогодні світ переживає епоху парадигмальних трансформацій. Інформаційний етап, що розпочався в середині ХХ ст., змінює індустріальний світ. Стан переходу людство вже проходило за часів початку нової ери, в епоху Відродження. Мабуть, пришвидшення динаміки соціальних трансформацій у ХХІ столітті буде ще очевиднішим. Те, на що раніше потребувалися тисячоліття, століття, сьогодні можливо протягом кількох років. Суспільства, що відстали за певними параметрами від лідерів сучасних трендів, отримали можливість швидкого надолуження. Нестабільність, невизначеність як стан сучасності відносно різних сфер людського буття, й зокрема, політики багато в чому є логічним наслідком епохи переходу. Однак тим більш актуальною є розробка питання про фактори стабілізації, про відповіді на виклики як на глобальному, так і на регіональному, локальному та, навіть, індивідуальному рівнях.

Досліджується специфіка трансформацій влади як типу соціальної взаємодії, як комунікації, що пов'язано з продукуванням та контролем над культурними кодами, аксіологічними смислами, що важливі для життєдіяльності людини та спільнот. На інформаційному етапі комунікативна якість влади набуває особливого значення для з'ясування можливих засад стабільності соціополітичного простору. Виклики сучасного етапу мають амбівалентний характер: між авторитарними та демократичними техніками управління. За умов розгортання практик першого типу Інтернета світ, який ним породжується, може стати місцем тотального контролю нового типу. Складність викликів, з якими стикається глобальне співтовариство, свідчить на користь необхідності відкритої та неформальної взаємодії, співпраці, соціального мутуалізму. Індивідуалізація та повернення до людини як мікрокосму, що гармонізується з макрокосмом (згідно з Г.С. Сковородою) відображує реальні складові синергії як підґрунтя соціального інжинірингу, адекватного викликам сучасності.

Ключові слова: інформаційна епоха, свобода, справедливість, політика, індивід, суспільство, стабільність, соціальний мутуалізм.

Комарова Татьяна Геннадиевна

доцент, к. полит.н.,
Харьковский национальный
университет имени В.Н. Каразина,
площадь Свободы, 4, Харьков, 61022,
t.komarova@karazin.ua
<http://orcid.org/0000-0002-7243-249X>

ВЛАСТЬ И ПОЛИТИЧЕСКАЯ СТАБИЛЬНОСТЬ В УСЛОВИЯХ ИЗМЕНЕНИЙ ИНФОРМАЦИОННОЙ ЭПОХИ

Сегодня мир переживает эпоху парадигмальных трансформаций. Информационный этап, который начался в середине ХХ ст., изменяет индустриальный мир. Состояние перехода человечество уже проходило во времена начала новой эры, в эпоху Возрождения. По-видимому, ускорение динамики социальных трансформаций в ХХІ веке будет еще

очевиднее. То, на что раньше требовались тысячелетия, века, сегодня возможно в течение нескольких лет. Общества, которые отстали по определенным параметрам от лидеров современных трендов, получили возможность быстрого наверстывания упущенного. Нестабильность, неопределенность как состояние современности относительно разных сфер человеческого бытия, и в частности, политики во многом являются логическим следствием эпохи перехода. Однако тем актуальнее является разработка вопроса о факторах стабилизации, об ответах на вызовы как на глобальном, так и на региональном, локальном и, даже индивидуальном уровнях.

Исследуется специфика трансформаций власти как типа социального взаимодействия, как коммуникации, что связано с продуцированием и контролем над культурными кодами, аксиологическими смыслами, важными для жизнедеятельности человека и сообществ. На информационном этапе коммуникативное качество власти приобретает особое значение для выяснения возможных принципов стабильности для социополитического пространства. Вызовы современного этапа имеют амбивалентный характер: между авторитарными и демократическими техниками управления. В условиях развертывания практик первого типа Интернета мир, который им порождается, может стать местом тотального контроля нового типа. Сложность вызовов, с которыми сталкивается глобальное сообщество, свидетельствует в пользу необходимости открытого и неформального взаимодействия, сотрудничества, социального мутуализма. Индивидуализация и возвращение к человеку как микрокосму, который гармонизируется с макрокосмом (согласно Г.С. Сковороде) отражает реальные составные части синергии как основу социального инжиниринга, адекватного вызовам современности.

Ключевые слова: *информационная эпоха, свобода, справедливость, политика, индивид, общество, стабильность, социальный мутуализм.*

Tatyana Komarova

Associate Professor, Ph.D in Political Science
V.N. Karazin Kharkiv National University,
4, Svoboda Sq., Kharkiv, 61022
t.komarova@karazin.ua
<http://orcid.org/0000-0002-7243-249X>

POWER AND POLITICAL STABILITY DURING THE INFORMATION EPOCH'S TRANSFORMATIONS

Today the world is experiencing an era of paradigm transformations. The information stage, which began in the mid-twentieth century, is changing industrial world. State of transition humanity has already passed in days of the beginning of a new era, in the Renaissance. Apparently, the acceleration of dynamics of social transformations in the 21st century will be even more obvious. What was previously required for thousand years, centuries, today is possible for several years. Societies that are lagging behind in certain parameters from the leaders of modern trends, have been able to quickly catch up on lost time. Instability, uncertainty as a state of modernity regarding different spheres of human existence, and in particular, politics are in many ways a logical consequence of the transition era. However, the more urgent is the development of question about stabilization factors, about responses to challenges both at global and regional, local, and even individual levels.

The specificity of transformations of power as a type of social interaction, as communication, which is associated with the production and control of cultural codes, axiological meanings that are important for human life and communities, is investigated. At the information stage, communicative quality of power is particular importance for finding out possible principles of stability for a sociopolitical space. The challenges of present stage are ambivalent: between autocratic and democratic management techniques. In the context of the development of practices of the first type of Internet, the world that they create can become a place of total control of a new type. The complexity of challenges faced by global community, argues in favor of need for open and informal interaction,

cooperation, social mutualism. Individualization and return to man as a microcosm, which harmonizes with the macrocosm (according to G.S. Skovoroda) reflects the real components of synergy as basis of social engineering, adequate to the challenges of modernity.

Keywords: *the information age, freedom, justice, politics, individual, society, stability, social mutualism.*

Сучасне суспільство входить у нову епоху, коли кардинально змінюються наші уявлення про світ. Зміна світоглядних образів напряму пов'язана з розвитком інформаційних технологій; як зазначав один із видатних дослідників новітніх тенденцій у розвитку людства М. Кастельс, реальністю стала специфічна форма соціальної організації, де завдяки новим технологічним умовам, генерування, обробка і передача інформації стали функціонуючим джерелом продуктивності та влади. Вплив сучасної інформаційної революції здійснюється на всі сфери матеріального й духовного життя суспільств, зміни мають системний характер. Саме влада є одним із системоутворювальних стрижнів суспільства. І особливий інтерес до проблеми влади та її політичного виміру виникає в періоди радикальних трансформацій соціуму. Феномен влади має дуалістичний зміст: з одного боку, вона сама виступає як об'єкт трансформацій під впливом суспільних змін, з іншого – є важливим чинником ефективного розвитку суспільства, адекватності відповідей на нові виклики. Від розуміння особливостей змін, що відбуваються у структурі владних відносин, їх факторів, шляхів вирішення проблем, що породжуються трансформаціями влади як суспільного та особливо політичного феномена, залежить розробка моделей конкурентоспроможного входження суспільства до світової спільноти, із урахуваннями національної специфіки. Це дозволяє поєднувати позитивні тенденції включення до глобальних структур, що поширюються в інформаційну епоху із збереженням національної ідентичності, яка є важливою для того, щоб не розчинитися у «глобальному селі» та запобігти намаганням маніпулятивного впливу.

Необхідність ґрунтовного дослідження проблеми трансформацій влади в інформаційну епоху та політичних викликів із цим пов'язаних обумовлюється завданнями динамічного пошуку засад стабільності суспільного цілого як на глобальному, так і на регіональних та локальних рівнях. Особливо слід виділити доробок таких науковців, як М. Кастельс, Е.Тоффлер, Дж. Нейсбіт, Т. Фрідман, З. Бауман, У. Бек, Е. Гідденс,

К. Мей, які висвітлюють проблемні питання з різних сфер суспільного життя через застосування методології політико-філософського аналізу. Важливим напрямком, на нашу думку, є розробка питання про збереження або набуття стабільності політико-владної сфери за умов інформаційної епохи. В українських реаліях йдеться саме про набуття якості, яка може бути стабільною. Для світового і українського, зокрема, інформаційного і наукового простору ця тема є вельми актуальною, однак як теорія, так і практика свідчать про її недостатню розробку та, відповідно, перспективність. Відсутня системна концепція моделі стабільності політико-владної сфери щодо адаптації українського суспільства до вимог і викликів інформаційної епохи.

Метою цієї статті є визначення основних векторів політичної стабільності в інформаційну епоху, з'ясування непростієї взаємодії людини та зовнішнього середовища, яке, безумовно змінилося та продовжує динамічно трансформуватися, висуваючи нові виклики, до яких людині слід адаптуватися.

Сила, багатство і знання в якості основних владних важелів утворюють «тріаду влади»; як визначав О. Тоффлер, роль кожного з них у здійсненні владних відносин різна відповідно до історичних епох, що має наукову рефлексію на зміну «картини світу». Якщо у попередні епохи головними ресурсом влади була сила грошей, сировини, зброї, то в останні десятиліття початку ХХІ століття формується й набуває особливого значення новий ресурс влади – знання, або інформаційний і символічний капітал (П.Бурдьє). Глибока метаморфоза влади у сучасну епоху полягає в тому, що сила й багатство стали надзвичайно залежати від знання, яке, згідно з О. Тоффлером, перебиває значущість інших владних імпульсів і джерел.

Знання як владний ресурс має важливі особливості: невідчутне і суперсимволічне. У процесі використання воно не тільки не витрачається (зникає), а, навпаки, навіть може породжувати нове знання. Швидкість обміну інформацією, циркуляція ідей сьогодні, багато в чому визначає ступінь розвитку суспільства. Однак ефективна

адаптація до нових тенденцій розвитку потребує адекватної відповіді у зміні старих форм організації, побудові більш гнучких систем управління в різних сферах суспільного життя і, зокрема в політичній.

Зміни парадигмальної якості потребують пошуку конструктивних моделей світоглядного плану, що дозволяють переосмислити соціальну реальність та інтеріоризувати її у відповідній суспільній взаємодії. Засоби обробки та передачі знань, канали комунікації, інформаційні мережі набувають стратегічного значення в боротьбі за владу. У політичному вимірі вони впливають на дійсну волю до влади та її раціональну координацію в суспільстві, тобто під впливом цих чинників опиняється пошук оптимального балансу сил (воль до влади). Однак цей вплив має амбівалентний характер, оскільки влада є своєрідним системоутворювальним стрижнем суспільства й через її кодові функції відбувається керування селекцією можливостей. Влада пов'язується із здатністю створювати нові культурні коди, що згодом використовуються для конструювання нової, часто віртуальної, політичної реальності.

Політична влада – одна з найважливіших форм влади, у якій комунікація як змістовний елемент має особливе значення, стає своєрідним соціально-інформаційним полем політики. Раціонально осмислений політичний процес поступається місцем віртуальному, заздалегідь сконструйованому відповідно до смаків масового споживача, та який не має відношення до дійсності.

Трансформації влади в інформаційну епоху досліджувалися різними авторами, які визначали ті чи інші аспекти цієї проблеми. Д. Белл звертав увагу на зміну у правлячій еліті відповідно до зміни ролі науки та знання у процесі суспільного розвитку, констатуючи певний зсув влади на користь носіїв спеціальних знань, підвищення ролі технократів. Однак поряд із цим перешкодою на шляху панування технократів є специфіка політичної сфери. Політика у тому вигляді, як ми її розуміємо, пише Д. Белл, завжди має пріоритет перед раціональним і найчастіше порушує раціональність. М. Фуко наголошував на взаємозв'язку знання, насилля й влади у сучасному суспільстві. Ніяке знання не формалізується без системи комунікації, що сама по собі вже є формою влади. Влада встановлює знання, яке у свою чергу виступає гарантом влади. Влада – це щось більше, ніж репресивна та ідеологічна

функція, до того, як щось придушити, вона спочатку це виробляє. Влада перестає бути інституціонально локалізованою, вона стає анонімною, невизначеною, невловимою. О. Тоффлер висунув концепцію зсуву влади на користь знання, яке дає владу вищої якості, аналізує зміни у механізмах реалізації влади. У концепції М. Кастельса залежність суспільств від нових засобів поширення інформації дає останнім аномальну владу. Влада та багатство більше залежить від мережевої гнучкості, ніж від бюрократичної машини. Нова влада полягає у владі інформаційних кодів, представницьких іміджів, на основі яких суспільство організує свої інститути, а люди – своє життя. Влада є функцією нескінченної битви навколо культурних кодів і кодексів суспільства. Нова геометрія влади – мережева держава, криза національної держави та криза тієї форми демократії, що створювалась останні два століття, – констатується М. Кастельсом. Процеси віртуалізації, театралізації та, навіть, карнавалізації політики стають предметом роздумів не лише М. Кастельса, а й У. Еко, різниця між медіадемократією та медіакратією – Г. Майера, уявна демократія споглядання – Дж. Сарторі. Доля демократії в інформаційному суспільстві та трансформація влади у практичному полі політичних режимів розглядалися Е. Гідденсом (демократизація демократії та ефективна «деволюція влади»), Ф. Артертоном (теледемократія), О. Тоффлером («мозаїчна демократія» та демасифікація соціальних комунікацій), Й. Масудою (рух до демократії участі), Дж. Мартіном (можливість урахування думки кожного у процесі прийняття політичних рішень). Дж. Нейсбіт і П. Абурден вважають, що на планеті сьогодні менше диктаторів, тому що вони вже не здатні контролювати інформацію. Однак дилема демократія/не демократія залишається відкритою і багато в чому залежить від того, наскільки уряди і громадянське суспільство зможуть використовувати нові інформаційні канали, комунікації і відтворювати комунікативні коди. У цьому процесі визначальну роль відіграють мережеві суспільні організації, які мають свої особливості. Теоретики інформаційного суспільства, однак, констатують ризики та протиріччя, що виникають в інформаційну епоху та стосуються механізмів, важелів та практичної експлікації влади. Одним із визначень сучасного стану владного поля є інформаційні війни – досягнення інформаційного домінування, скорочення інформа-

ційного простору для протиборчих сторін. Феномен війни, на нашу думку, набуває більш широкого значення в умовах гібридизації політичних конфліктів. Інформаційні війни, на жаль, сьогодні більшою мірою ніж у попередні часи «вбудовані» у саму конструкцію влади, де продукування та контроль культурних кодів, аксіологічних смислів буття суспільства безпосередньо залежить від циркуляції інформації та структурування знання.

Людство завжди турбували пошуки шляхів вдосконалення суспільних відносин, формування стабільної якості життя. Гармонізація різних сфер взаємодії, певне їх впорядкування вважалися параметрами становлення суспільного ідеалу. Шляхи вдосконалення суспільного розвитку багато в чому залежать від формування та добору аксіологічних контекстів.

Широким твердженням стосовно погляду на інформаційне суспільство є таке, що сучасні ІКТ сприятимуть активнішому залученню індивідів до суспільного й політичного, зокрема, життя. Нові технології масових комунікацій створюють умови для утворення спільнот, що зможуть конкурувати із державою як ключовим, класичним, агентом упровадження політики, що є сферою взаємодії різних соціальних інтересів задля формування певного проекту суспільної цілісності. Однак людина часто не має ні часу, ні насаги на участь у активному захисті чи, навіть, моніторингу стану своїх справ і свобод. Ситуація «плинної сучасності» (З. Бауман) ставить індивіда перед великим обсягом різноманітної інформації, а новітні технології масової комунікації здатні нескінченно спотворити реальний стан речей, увівши людину у цілковито штучно спроектовану віртуальну реальність. Виникає питання вірної оцінки інформації, інтелектуального осмислення наслідків і результатів інформаційної революції, її закономірностей. Функціональна неграмотність може стати великою небезпекою для подальшого соціального розвитку. Необхідний прорив у самопізнанні суспільства, щоб високі технології не були використані задля лихих цілей (Авксентьева 2009: 63).

У міжособистісному форматі комунікації вже не домінує фізична близькість, людей не обмежує простір та, навіть, кількісні параметри кола спілкування. В середині інформаційного суспільства, зазначає М. Постер, відбувається активна децентралізація комунікації, індивіди мають змогу перебудову-

вати свої комунікаційні мережі: підключатися до вже існуючих спільнот, або ж, навіть, будувати власні (Poster 1997). Потенційна анонімність онлайн-комунікацій відкриває широкі можливості для гри ідентичностей. Можна стверджувати, що у віртуальному спілкуванні є простір для вибору, за кого себе видавати. Здавалося б, це дієвий шлях для особистості, щоб захищатись від соціальних обмежень, однак, слід зауважити, що вибір ідентичностей, мабуть, обмежений здібностями індивіда, його інтелектуальним потенціалом, особистими, соціальним вподобаннями та налаштуваннями. Які цілі переслідує суб'єкт у комунікаціях, чи здатний він до саморефлексії та до погляду на себе як на іншого. Не дивлячись на те, що інформаційна епоха створює широкі можливості для залучення громадян до політичного життя шляхом спрощення процедур доступу до інформації та самої участі, практика навіть визнано демократичних країн показує, що громадяни не поспішають максимізувати у цьому свої зусилля. І важливою перешкодою цьому є те, що загальнопоширена стандартизація та використання експертних систем при виконанні робочих обов'язків помітно обмежили свободу індивідів. Л. Вінер вважає, що це може призвести до втрати інтересу громадян до політики (Winner 1992), оскільки вони будуть очікувати, що у цій сфері на них чекають ще більші вимоги, ніж на робочому місці, де запити інформаційного суспільства потребують великих особистих витрат, мобілізації та відповідальності. Стосунки між керівниками та підлеглими не лише не змінили свого джерельного владно визначеного змісту, а й набули підсилення за рахунок технологічних можливостей максимізації вимог.

Сьогодні спостерігається конкуренція технік соціальної взаємодії: авторитарної та демократичної, які відповідають вертикальному та горизонтальному вимірам влади. Одні і ті самі технологічні здобутки інформаційної епохи, як показує практика, можуть використовуватись у різний спосіб в організації моделей соціальної взаємодії, становити підґрунтя широкого спектра політичних режимів. Авторитарні техніки спрямовані на підсилення включення індивіда до певної цілісності з підпорядкуванням його власних інтересів загальним цілям, загалом на централізацію. Однак, як стверджує Л. Мамфорд, важливо щоб людина продовжувала розвиватися в умовах

демократії: суспільний устрій має існувати задля людей, а не системи (Мамфорд 2001). В умовах змін парадигмальної моделі розвитку людства, змін, які мають революційний зміст, на нашу думку, посилення цього вектору має принциповий характер для того, щоб спільно вирішувати глобальні питання, забезпечити людиновимірні аксіологічні смисли життєдіяльності. Демократичні техніки, які за умов інформаційного суспільства отримали нові можливості, навпаки, є виразом децентралізаторських тенденцій, що у практичному плані виявляються у пріоритеті інтересів індивідів та окремих груп спільнот.

Ч. Ледбітер, слушно наголошував на тому, що втілення утопічної ідеї самоврядування набуває в інформаційну епоху визначального характеру (Leadbeater 2000: 224). Це стає можливим завдяки доступу громадян до інформації, яка раніше була доступною лише урядовим структурам. Отже, поряд із політичним індивідуалізмом, коли зростає індивідуальна відповідальність та налаштування на відповідні інтереси, формуються умови для нових форм політичного колективізму: від груп тиску до мереж взаємодопомоги. Разом із цим підвищилось значення міжособистісних стосунків у сенсі соціальної взаємодії, спрямованої на підтримання спільних ідентичностей. Керовані економічними чинниками нові мережі можуть вийти за рамки урядових і бізнесових послуг у сферу споживачів, а уряд і приватний сектор співпрацюватимуть задля подальшого розвитку інформаційного суспільства. Співпраця всіх суспільних агенцій має велике значення для стабільності в інформаційну епоху (Dizard 1982: 40-41). Це можливо завдяки тому, що нові технології полегшують комунікацію між індивідами. Важливо, щоб набуття відповідних аксіологічних смислів у процесах комунікацій сприяло консенсусу між різними суб'єктами політики, напрацюванню практик порозуміння та соціального мутуалізму. Старі стратегії розвитку, засновані на задоволенні інтересів влади (певних її центрів) поступаються новими, що зорієнтовані у першу чергу на задоволення інтересів громадян, індивідуальні зусилля взаємодії яких інтенсивно утворюють нові осередки влади, локально дифузного кшталту (Нейсбит 2003:164-165).

Таким чином, в інформаційну епоху, з одного боку, розширюються можливості для індивідуалізації соціального простору, а з

іншого – ефективно просування людства до більш соціально комфортного життя неможливе без громадянського суспільства, без визначення спільних цілей і шляхів їхнього досягнення. Ми бачимо, що проблема позитивної та негативної свободи, автократичних і демократичних технік соціальної взаємодії, індивідуалізації та комунітаризації (або ж мутуалізації) під знаком нових форм колективізму є різними аспектами одного феномена сучасного життя: з одного боку, усамітнення людини, з іншого – взаємозалежність та прозорість особистісних автономних просторів. Насамперед, це те, що інформація поширюється як дар, а не товар. В економіці дарів, яка протистоїть капіталістичному принципу отримання прибутку, утворюються нові виміри соціальних відносин, де ознаками соціального визнання вже не є володіння матеріальною власністю, а знаннями та інформацією. Причому змінюється зміст володіння з мети отримання прибутку на отримання визнання, індивідуального творчого внеску у суспільні проекти, тобто своєрідний соціальний мутуалізм (від англ. *mutuus* – взаємний, тривале взаємокорисне співмешкання двох організмів різних видів, одна з форм симбіозу). Соціальний мутуалізм як форма соціальної взаємодії передбачає взаємодопомогу, за якої кожна зі сторін приносить користь одній. Такий стан побудований на соціальному визнанні місця людини в ієрархії, що будується у межах спільнот. Саме така трансформація суспільних ціннісних настанов, на нашу думку, може стати запорукою від перетворення, за словами М. Кастельса, Інтернету і світу, який розбудовується навколо нього, з первісної царини свободи на «скляний дім», електронний паноптикум, де реальністю є постійний контроль (Кастельс 2004:212).

Мабуть, це викликано й тим, що інформаційна епоха все більше спрямовує людей на те, щоб піднятися над поглядом очікування швидких (та й, відповідно, швидкоплинних) користностей «тут і зараз», які частіше мають суто матеріальний вимір, і подивитись на перспективи світового розвитку, відчути, завдяки у тому числі комунікативним можливостям, як індивідуальне пов'язане з іншим індивідуальним і з усім світом. Епоха постматеріальних цінностей, як часто сьогодні визначають інформаційну епоху (приміром, Рональд Інглегарт), руйнує не лише тотальні стратегії стабільності, а й викликає питання до

світоглядних позицій, які індивідуалізм ставлять винятково на перший план. Взаєморозуміння, наявність спільних норм і соціальних інститутів, навіть традицій є важливим чинником того, що індивідуалізація не призведе до руйнації будь-яких проектів загального добробуту та регресу у вимірах варваризації та атомізації суспільного буття. Повага до цінностей, інтересів і потреб інших людей, а отже, їхня взаємозалежність є необхідною умовою подолання негативних тенденцій індивідуалізації. Отже, свобода індивіда в інформаційну епоху має не лише індивідуальний вимір і зосереджується на негативному сенсі (як свобода «від»), а й зростатиме, на нашу думку, вимір, пов'язаний із досягненням спільних цілей і з відчуттям співсуспільної користі. Цей вимір експлікує свободу як здатність людини зрозуміти себе через розуміння іншого. Соціальний мутуалізм як метод взаємодії у суспільному просторі надає можливості реалізації класичного принципу, за яким свобода кожного є запорукою свободи всіх.

Соціальний мутуалізм, на нашу думку, є важливою складовою синергії як певного типу соціальної взаємодії. Дійсно, синергія (грец. *synergia* – співробітництво, сприяння) передбачає спільну дію, спільну працю в усіх сферах людської діяльності як основу спільності. Синергія являє собою навіть незаплановану і неусвідомлювану в якості такої співпрацю індивідів, які переслідують власні цілі, але діють при цьому в одному напрямку, тобто як соціальна група. На нашу думку, саме синергетичний підхід до соціального інжинірингу в інформаційну епоху може надати можливості для запобігання негативним тенденціям та викликам сучасності й стати основою для того, щоби нові форми соціального буття

набули нового змісту і сприяли гармонізації між аксіологією та технологією діяльності людини.

ЛІТЕРАТУРА

Авксентьєва, Т. Г. 2009. “Соціокультурні трансформації: становлення консенсусних засад інформаційного суспільства”, в *Соціокультурні трансформації у процесі становлення інформаційної цивілізації в Україні*. Х.: ХНУРЕ: 52-67.

Poster, M. 1997. *Cultural history and Postmodernity: Disciplinary readings and challenges*. New York: Columbia University Press.

Winner, L. 1992. *Democracy in a Technological Society*. Kluwer Academic Publishers.

Мамфорд, Л. 2001. *Миф машины. Техника и развитие человечества*. М.: Центр гуманитарных технологий. URL: <http://gtmarket.ru/laboratory/basis/3115> (дата звернення 10.11.2018)

Leadbeater, Ch. 2000. *Living on Thin Air: The New Economy*. London: Penguin Books Ltd..

Dizard, W.P. 1982. *The Coming Information Age: An Overview of Thechnology, Economics, and Politics*. New York: Longman.

Нейсбит, Дж. 2003. *Мегатренды*. М.: ООО Изд-во АСТ: ЗАО НПП Ермак.

Кастельс, М. 2004. *Галактика Интернет: Размышления об Интернете, бизнесе и обществе*; пер. с англ. А. Матвеева под. ред. В. Харитоновна. Екатеринбург: У-Фактория при участии изд-ва Гуманитарного ун-та).